

طراحی نظام جامع حمایت خانواده (در فقه و نظام حقوقی ایران)

فرج الله هدایت‌نیا

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
بهار ۱۴۰۰

هدایت‌نیا، فرج‌الله، ۱۳۴۷ -

طراحی نظام جامع حمایت خانواده (در فقه و نظام حقوقی ایران) / فرج‌الله هدایت‌نیا. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۰.
شانزده، ۳۰۷ ص. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۵۶۷: حقوق و فقه اجتماعی؛ ۵۷)

ISBN: 978-600-298-346-6

بها: ۴۸۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه. ص. [۲۸۷] - ۲۹۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. خانواده‌پژوهی -- ایران. ۲. Family life surveys -- Iran. ۳. حقوق خانواده -- ایران.

۴. Domestic relations -- Iran. ۵. Domestic relations (Islamic law). ۶. (حقوق خانواده (فقه).

۷. حقوق خانواده (فقه) -- ایران. ۸. Domestic relations (Islamic law). الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

۳۰۶/۸۵

HQ۷۴۳

۷۵۱۵۱۴۱

شماره کتابشناسی ملی

این تحقیق با کد ۹۶۰۰۵۲۴۱ با پشتیبانی مالی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور اجرا شده است.

طراحی نظام جامع حمایت خانواده (در فقه و نظام حقوقی ایران)

مؤلف: فرج‌الله هدایت‌نیا (دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه

چاپ اول: بهار ۱۴۰۰

تعداد: ۲۵۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز انتشارات دانشگاه پیام نور

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات

۳۷۱۸۵-۳۱۵۱. ص. پ. ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی آسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۵-۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروشگاه اینترنتی: <http://rihu.ac.ir/fa/book>

مرکز یخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارآیی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی «ره»، بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۵۶۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع پژوهشی برای استادان، دانشجویان و طلاب و نیز دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی تألیف شده است.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم اثر، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر فرج‌الله هدایت‌نیا و نیز از ارزیابان محترم اثر، حجج‌الاسلام والمسلمین دکتر حسین بستان و دکتر مهدی مهریزی سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه.....
۱.....	۱. موضوع و اهمیت تحقیق.....
۲.....	۲. پیشینه تحقیق.....
۳.....	۳. هدف و کاربردهای تحقیق.....
۳.....	۴. روش تحقیق.....
۴.....	۵. سؤال اصلی و پرسش‌های فرعی تحقیق.....
۴.....	۶. فرضیه تحقیق.....
۵.....	۷. نوآوری‌های تحقیق.....
۵.....	۸. ساختار تحقیق.....

بخش یکم: مبادی و مبانی طراحی نظام جامع حمایت از خانواده

فصل یکم: مفاهیم کلیدی

۱۱.....	نوشتار یکم: طراحی نظام جامع.....
۱۱.....	۱. طرح و طراحی.....
۱۱.....	الف) معنی‌شناسی لغوی «طراحی».....
۱۳.....	ب) نسبت طراحی با «سیاست‌های کلی» و «راهبردهای کلی» در ادبیات حقوقی ایران.....
۱۳.....	یکم: نسبت طراحی با سیاست‌های کلی.....
۱۳.....	دوم: نسبت طراحی با راهبردهای کلی.....
۱۴.....	۲. نظام جامع.....
۱۴.....	الف) تعریف نظام و نظام‌وارگی.....
۱۵.....	ب) نظام‌وارگی و جامعیت طرح حمایت خانواده.....
۱۵.....	یکم: اجزای طرح.....
۱۵.....	دوم: نظام‌وارگی طرح.....

۱۶.....	سوم: جامعیت طرح
۱۷.....	نوشتار دوم: حمایت حقوقی خانواده
۱۷.....	۱. حمایت خانواده
۱۷.....	الف) حمایت
۱۸.....	ب) خانواده
۱۸.....	یکم: مفهوم فقهی خانواده
۲۰.....	دوم: مفهوم حقوقی خانواده
۲۲.....	۲. حقوق خانواده
۲۳.....	الف) تعریف حقوق خانواده
۲۳.....	یکم: قوانین خانواده
۲۳.....	دوم: علم به قوانین خانواده
۲۴.....	ب) شاخه‌های حقوق خانواده
۲۴.....	یکم: حقوق خصوصی خانواده
۲۵.....	دوم: حقوق عمومی خانواده

فصل دوم: مبانی حمایت خانواده

۲۷.....	نوشتار یکم: خانواده‌گرایی در نظام تشریح اسلامی
۲۷.....	۱. دلایل خانواده‌گرایی در نظام تشریح اسلامی
۲۸.....	الف) ارزش نفسی و ثانوی همسرگزینی
۲۸.....	یکم: ارزش نفسی همسرگزینی
۲۹.....	دوم: ارزش ثانوی همسرگزینی
۳۰.....	ب) ارزش عبادی همسررداری و فرزندپروری
۳۰.....	یکم: همسانی همسررداری و فرزندپروری با عبادات فردی
۳۱.....	دوم: همسانی همسررداری و فرزندپروری با فرایض اجتماعی
۳۱.....	۲. نقد خانواده‌گرایی و خانواده‌ستیزی در مکاتب غیراسلامی
۳۱.....	الف) خانواده‌گرایی در رهبانیت مسیحی
۳۳.....	ب) خانواده‌ستیزی در فمینیسم افراطی
۳۵.....	نوشتار دوم: خانواده‌محوری در نظام حقوقی ایران
۳۵.....	۱. مفهوم حقوقی خانواده‌محوری
۳۵.....	الف) خانواده‌محوری در حقوق خصوصی
۳۶.....	ب) خانواده‌محوری در حقوق عمومی
۳۶.....	۲. ضرورت حقوقی خانواده‌محوری
۳۶.....	الف) خانواده‌محوری در قانون اساسی
۳۷.....	ب) خانواده‌محوری در سیاست‌های کلی
۳۸.....	ج) خانواده‌محوری در برنامه‌ریزی اجرایی

فصل سوم: نابسامانی خانواده در جامعه ایران

نوشتار یکم: دشواری تشکیل خانواده.....	۴۱
۱. نگاهی آماری به جمعیت بی همسران در ایران.....	۴۲
الف) آمار مجرد اولیه.....	۴۲
ب) آمار مجرد ثانویه.....	۴۳
۲. علل مجردزیستی و تأخیر در ازدواج.....	۴۴
الف) علل حقوقی مجرد و تأخیر در ازدواج.....	۴۴
یکم: علل حقوقی مجرد پسران.....	۴۴
دوم: علل حقوقی مجرد دختران.....	۴۶
ب) علل غیرحقوقی مجرد و تأخیر در ازدواج.....	۴۷
یکم: علل فرهنگی مجرد.....	۴۷
دوم: علل اجتماعی مجرد.....	۴۸
سوم: علل اقتصادی مجرد.....	۴۸
چهارم: علل روان‌شناختی مجرد.....	۴۹
ج) پیامدهای مجرد و ازدواج دیرهنگام.....	۴۹
یکم: بحران جنسی.....	۴۹
دوم: تنگناهای روحی.....	۵۲
سوم: کاهش جمعیت کشور.....	۵۴
نوشتار دوم: سستی روابط همسری.....	۵۴
۱. طلاق عاطفی.....	۵۴
الف) تعریف و علل طلاق عاطفی.....	۵۴
ب) طلاق عاطفی در ایران.....	۵۶
۲. طلاق حقوقی.....	۵۷
یکم: زشتی طلاق در اسلام.....	۵۷
دوم: آمارهای طلاق در ایران.....	۵۸
نوشتار سوم: اختلال در فرزندآوری و فرزندپروری.....	۶۰
۱. اختلال در فرزندآوری.....	۶۰
الف) کاهش تولد.....	۶۰
ب) سقط جنین.....	۶۲
۲. اختلال در فرزندپروری.....	۶۳
الف) کودکان بی سرپرست.....	۶۴
ب) کودکان بدسرپرست.....	۶۴

فصل چهارم: نارسایی سیاست‌های کلی و نظام سیاست‌گذاری خانواده در ایران

نوشتار یکم: نارسایی سیاست‌های کلی خانواده	۶۸
۱. پراکندگی	۶۸
یکم: پراکندگی مجموعه اهداف و آرمان‌ها	۶۸
دوم: پراکندگی مجموعه سیاست‌ها و راهبردها	۶۹
۲. درهم‌آمیزی	۷۰
یکم: درهم‌آمیزی اهداف و سیاست‌های کلی	۷۰
دوم: درهم‌آمیزی سیاست‌های کلی و برنامه‌های اجرایی	۷۱
نوشتار دوم: نارسایی نظام سیاست‌گذاری در ایران	۷۲
۱. تعدد مراجع سیاست‌گذار	۷۳
الف) مراجع سیاست‌گذار در ج.ا.ایران	۷۳
یکم: مقام رهبری از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام	۷۳
دوم: شورای عالی انقلاب فرهنگی	۷۳
ب) پیامدهای تعدد مراجع سیاست‌گذاری و راهکارهای آن	۷۴
یکم: پیامدهای تعدد مراجع سیاست‌گذاری	۷۴
دوم: راهکارهای مدیریت متمرکز در سیاست‌گذاری	۷۵
۲. تشتت در نحوه نظارت	۷۶
الف) نظارت مقام رهبری از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام	۷۶
ب) نظارت شورای عالی انقلاب فرهنگی از طریق ستاد ملی زن و خانواده	۷۸
یکم: وظایف و ساختار ستاد ملی زن و خانواده	۷۸
دوم: تداخل صلاحیت‌های ستاد ملی زن و خانواده با وظیفه نظارتی مجمع	۷۹
سوم: قصور در ایفای وظیفه نظارتی ستاد ملی زن و خانواده	۸۰

بخش دوم: منظومه آسیب‌های خانواده

فصل یکم: آسیب نادانی

نوشتار یکم: مفهوم نادانی	۸۷
۱. بی‌خردی	۸۷
۲. بی‌سوادی	۸۸
۳. بی‌خبری	۸۹
نوشتار دوم: ماهیت نادانی	۸۹
الف) اعتقادی	۹۰
ب) رفتاری	۹۱
یکم: حقوقی	۹۱
دوم: اخلاقی	۹۲

۹۳	سوم: مهارتی.....
۹۴	نوشتار سوم: پیامدهای نادانی.....
۹۴	۱. پیامدهای فقهی-حقوقی.....
۹۴	الف) پیامدهای فقهی نادانی.....
۹۴	یکم: معذوریت نادان قاصر.....
۹۵	دوم: مسئولیت نادان مقصر.....
۹۶	ب) پیامدهای حقوقی نادانی.....
۹۷	۲. پیامدهای اجتماعی نادانی.....

فصل دوم: آسیب ناتوانی

۱۰۳	نوشتار یکم: اختلال‌های فردی.....
۱۰۳	۱. اختلال روانی.....
۱۰۴	الف) تعریف اختلال روانی.....
۱۰۶	ب) فراوانی اختلال‌های روانی.....
۱۰۷	ج) آثار اختلال روانی در حقوق خانواده.....
۱۰۷	یکم: آثار اختلال روانی در حقوق همسری.....
۱۰۸	دوم: آثار اختلال روانی در حقوق والد-فرزندی.....
۱۰۹	۲. اختلال جنسی.....
۱۱۰	الف) کژکاری جنسی.....
۱۱۰	یکم: تعریف و مصادیق کژکاری جنسی.....
۱۱۲	دوم: آثار کژکاری جنسی در حقوق مدنی خانواده.....
۱۱۳	سوم: آثار کژکاری جنسی در حقوق کیفری خانواده.....
۱۱۳	ب) انحراف جنسی.....
۱۱۳	یکم: تعریف و مصادیق انحراف جنسی.....
۱۱۶	دوم: آثار انحراف جنسی در حقوق خانواده.....
۱۱۷	سوم: روش‌های کنترل انحرافات جنسی.....
۱۱۸	ج) اختلال هویت جنسی.....
۱۱۹	یکم: انواع اختلال هویت جنسی.....
۱۲۰	دوم: آثار اختلال هویت جنسی.....
۱۲۲	۳. مشکلات جسمی.....
۱۲۲	الف) عیوب موجب فسخ نکاح.....
۱۲۲	یکم: تعریف عیب.....
۱۲۳	دوم: مصادیق عیوب موجب فسخ نکاح.....
۱۲۵	ب) بیماری‌های واگیردار.....
۱۲۵	یکم: تعریف و مصادیق بیماری‌های واگیردار.....

دوم: آثار بیماری‌های واگیردار در حقوق مدنی خانواده.....	۱۲۸
سوم: آثار بیماری‌های واگیردار در حقوق کیفری خانواده	۱۲۹
نوشتار دوم: آسیب‌های اجتماعی.....	۱۲۹
۱. بیکاری و تنگدستی.....	۱۳۰
الف) بیکاری.....	۱۳۰
ب) تنگدستی.....	۱۳۱
یکم: پیامدهای حقوقی تنگدستی.....	۱۳۱
دوم: پیامدهای اجتماعی تنگدستی.....	۱۳۳
۲. اعتیاد.....	۱۳۴
الف) انواع اعتیاد.....	۱۳۴
یکم: اعتیاد مصرفی.....	۱۳۴
دوم: اعتیاد رفتاری.....	۱۳۵
ب) آثار حقوقی اعتیاد مصرفی و رفتاری.....	۱۳۷
یکم: آثار حقوقی اعتیاد مصرفی.....	۱۳۷
دوم: آثار حقوقی اعتیاد رفتاری.....	۱۳۸
۳. تن فروشی.....	۱۳۸
الف) تعریف تن فروشی.....	۱۳۸
ب) علل تن فروشی.....	۱۴۰
یکم: مال اندوزی.....	۱۴۰
دوم: اضطراب و تنگدستی.....	۱۴۱
سوم: اکراه یا اجبار.....	۱۴۳
ج) روش‌های کنترل تن فروشی.....	۱۴۴

فصل سوم: آسیب نافرمانی

نوشتار یکم: نشوز (مسئولیت‌گریزی).....	۱۴۷
۱. مفهوم نشوز.....	۱۴۸
الف) مفهوم نشوز در فقه اسلامی و نسبت آن با شقاق.....	۱۴۸
یکم: مفهوم نشوز در فقه اسلامی.....	۱۴۸
دوم: نسبت نشوز و شقاق.....	۱۴۹
ب) مفهوم نشوز در حقوق خانواده ایران.....	۱۵۱
۲. اسباب نشوز همسران.....	۱۵۲
الف) نشوز در امور مالی.....	۱۵۲
ب) نشوز در امور زناشویی.....	۱۵۵
یکم: حقوق زناشویی همسران در فقه اسلامی.....	۱۵۵
دوم: آثار امتناع همسران از ایفای وظیفه زناشویی.....	۱۵۹

۱۶۱	ج) نشوز در اوامر سرپرستی
۱۶۳	۳. ماهیت جزایی نشوز
۱۶۴	نوشتار دوم: فحشا (روابط فرازناشویی)
۱۶۵	۱. مفهوم فحشا و کاربردهای آن در قرآن
۱۶۵	الف) مفهوم لغوی فحشا
۱۶۶	ب) کاربردهای قرآنی فحشا
۱۶۶	یکم: معنای کلی گناه
۱۶۷	دوم: عمل منافی عفاف
۱۶۷	۲. آثار مدنی فحشا در حقوق خانواده
۱۶۸	الف) آثار فحشا در حقوق همسری
۱۶۹	ب) آثار فحشا در حقوق کودکان
۱۶۹	۳. آثار کیفری فحشا

بخش سوم: طرح جامع آسیب‌زدایی از خانواده

فصل یکم: آموزش و مهارت‌افزایی

۱۷۵	نوشتار یکم: ضرورت آموزش و آموزش خانواده
۱۷۵	۱. ضرورت آموزش در فقه اسلامی (وجوب تعلیم و تعلم)
۱۷۶	الف) وجوب تعلیم بر دانشمندان و زمامداران
۱۷۶	یکم: وجوب تعلیم بر دانشمندان
۱۷۷	دوم: وجوب تعلیم بر زمامداران
۱۷۹	ب) وجوب تعلم بر مردم
۱۸۱	۲. ضرورت آموزش خانواده در حقوق عمومی ایران
۱۸۱	الف) ضرورت آموزش خانواده در اسناد بالادستی
۱۸۱	یکم: ضرورت آموزش خانواده در تصویب‌نامه اهداف و اصول تشکیل خانواده و...
۱۸۲	دوم: ضرورت آموزش خانواده در نقشه مهندسی فرهنگی کشور
۱۸۳	سوم: ضرورت آموزش خانواده در سیاست‌های کلی خانواده
۱۸۳	چهارم: ضرورت آموزش خانواده در سیاست‌های کلی جمعیت
۱۸۳	ب) ضرورت آموزش خانواده در قوانین اجرایی
۱۸۳	یکم: ضرورت آموزش خانواده در قانون تسهیل ازدواج جوانان
۱۸۴	دوم: ضرورت آموزش خانواده در قانون برنامه ششم توسعه
۱۸۵	نوشتار دوم: آسیب‌شناسی طرح‌های آموزش خانواده در ایران
۱۸۵	۱. آسیب‌شناسی درس دانش خانواده و جمعیت در دانشگاه‌ها
۱۸۶	۲. آسیب‌شناسی طرح آموزش حین ازدواج
۱۸۸	الف) زمان اجرای طرح

۱۸۸	ب) اجرای محدود طرح
۱۸۸	یکم: محدودیت جغرافیایی
۱۸۹	دوم: محدودیت زمانی
۱۸۹	ج) محتوای طرح
۱۹۰	د) پیش‌نیازهای اجرای طرح
۱۹۱	یکم: تأمین بودجه مورد نیاز
۱۹۱	دوم: تربیت مربیان متخصص
۱۹۲	سوم: مشوق‌های اجرای طرح
۱۹۲	چهارم: تدوین محتوای کاربردی
۱۹۲	نوشتار سوم: بایسته‌های طرح آموزش خانواده در ایران
۱۹۳	۱. آموزش روش‌های همسرگزینی
۱۹۳	الف) آسیب‌شناسی روش‌های کنونی ازدواج
۱۹۴	یکم: آسیب‌های اولیه (پیش از عقد)
۱۹۵	دوم: آسیب‌های ثانویه (آسیب‌های پس از عقد)
۱۹۷	ب) معیارهای انتخاب و مهارت‌های شناخت همسر
۱۹۷	یکم: معیارهای انتخاب همسر
۱۹۸	دوم: مهارت‌های شناخت همسر (پروتکل شناخت و انتخاب)
۱۹۹	۲. آموزش حقوق و مهارت‌های همسرمداری
۱۹۹	الف) آموزش حقوق و مسئولیت‌های همسری
۲۰۰	ب) آموزش مهارت‌های همسرمداری و رضایت زناشویی
۲۰۱	۳. آموزش شیوه‌های فرزندپروری
۲۰۲	الف) به‌روز شدن نسل قبلی و کاهش تفاوت‌های فرهنگی
۲۰۲	ب) خودداری از تحمیل سنت‌های قدیمی به نسل جدید
۲۰۳	ج) سواد رسانه‌ای و آموزش نحوه ارتباط سالم با فضای مجازی

فصل دوم: حمایت و توان‌افزایی

۲۰۶	نوشتار یکم: اقتصاد خانواده
۲۰۶	۱. مسئولیت شرعی دولت در تأمین اقتصادی خانواده
۲۰۷	الف) گستره مسئولیت دولت در تأمین اقتصادی خانواده
۲۰۷	یکم: حمایت مالی از ازدواج بی‌همسران
۲۰۷	دوم: تأمین نفقه خانواده‌های بی‌سرپرست و بدسرپرست
۲۱۱	سوم: حمایت از بدهکاران مهریه
۲۱۳	ب) منابع مالی تأمین اقتصادی خانواده در اسلام
۲۱۴	یکم: منابع مالی معین شرعی
۲۱۷	دوم: مالیات‌های حکومتی

۲۱۸.....	۲. مسئولیت حقوقی دولت در تأمین اقتصادی خانواده
۲۱۸.....	الف) حمایت اقتصادی خانواده در قانون اساسی و اسناد بالادستی
۲۱۸.....	یکم: حمایت اقتصادی از تشکیل خانواده
۲۱۸.....	دوم: حمایت اقتصادی از اداره خانواده
۲۱۹.....	ب) حمایت اقتصادی خانواده در قوانین اجرایی
۲۱۹.....	یکم: حمایت اقتصادی خانواده در قانون تسهیل ازدواج جوانان
۲۱۹.....	دوم: حمایت اقتصادی خانواده در قانون برنامه ششم توسعه
۲۲۱.....	۳. آسیب‌شناسی قوانین خانواده از منظر تأمین اقتصادی
۲۲۱.....	الف) تعادل از وظایف حمایتی دولت در ماده ۱۱۲۹ قانون مدنی
۲۲۳.....	ب) تعادل از وظایف حمایتی دولت در قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی
۲۲۵.....	۴. کارنامه دولت در اجرای قوانین حمایتی خانواده
۲۲۵.....	الف) عدم تشکیل صندوق حمایت خانواده
۲۲۵.....	ب) عدم تشکیل صندوق اندوخته ازدواج جوانان
۲۲۵.....	ج) عدم اجرای الزامات حمایتی قانون تسهیل ازدواج جوانان
۲۲۷.....	نوشتار دوم: سلامت خانواده
۲۲۷.....	۱. مفهوم و اهمیت سلامت و سلامت خانواده
۲۲۷.....	الف) مفهوم سلامت و سلامت خانواده
۲۲۸.....	ب) اهمیت سلامت و سلامت خانواده
۲۲۹.....	۲. ابعاد مسئولیت دولت در تأمین سلامت خانواده
۲۲۹.....	الف) بعد ایجابی تعهد دولت در تأمین سلامت خانواده
۲۲۹.....	یکم: تعهد به ایفا
۲۲۹.....	دوم: تعهد به حمایت
۲۳۰.....	ب) بعد سلبی مسئولیت دولت در تأمین سلامت خانواده
۲۳۰.....	۳. مراتب تعهد دولت در تضمین سلامت خانواده
۲۳۰.....	الف) مسئولیت پیشگیرانه دولت در تأمین سلامت خانواده
۲۳۰.....	یکم: گواهی سلامت حین ازدواج
۲۳۲.....	دوم: گواهی انجام غربالگری
۲۳۲.....	ب) مسئولیت درمانی دولت در تأمین سلامت خانواده
۲۳۲.....	یکم: مبنای حقوقی مسئولیت دولت در درمان و بازپروری
۲۳۴.....	دوم: آثار درمان و بازپروری در تحکیم حقوق خانواده
۲۳۶.....	نوشتار سوم: امنیت خانواده
۲۳۷.....	۱. مفهوم امنیت خانواده
۲۳۸.....	۲. ضرورت ایمن‌سازی خانواده
۲۳۸.....	الف) ایمن‌سازی خانواده در اسلام
۲۳۹.....	یکم: امنیت درون‌خانوادگی

۲۴۱	دوم: امنیت برون خانوادگی
۲۴۲	ب) ایمن سازی خانواده در اسناد بین المللی
۲۴۳	ج) ایمن سازی خانواده در حقوق ایران
۲۴۴	۳. اولویت های حقوقی امنیت درون خانوادگی
۲۴۵	الف) کودک همسری
۲۴۵	یکم: تزویج کودکان
۲۴۷	دوم: استمتاع از کودک همسران
۲۴۸	سوم: پیشنهاد تقنینی
۲۴۹	ب) کودک آزاری
۲۵۱	ج) حقوق کودکان طبیعی
۲۵۱	یکم: پیامدهای نفی انتساب کودکان نامشروع به والدین طبیعی
۲۵۳	دوم: رأی وحدت رویه درباره حقوق کودکان طبیعی
۲۵۴	د) همسرآزاری
۲۵۴	یکم: تدابیر پیشینی و اولیه
۲۵۵	دوم: تدابیر پسینی و ثانویه
۲۵۵	۴. اولویت های حقوقی امنیت برون خانوادگی
۲۵۶	الف) تنظیم سیاست های اشتغال با مصالح خانواده
۲۵۷	ب) نظارت بر رسانه های عمومی و فضای مجازی
۲۵۸	ج) اصلاح مقررات نظام وظیفه عمومی برای حمایت از خانواده
۲۵۸	د) معماری منازل مسکونی و فضاهای شهری با محوریت خانواده

فصل سوم: مشاوره و داوری

۲۵۹	نوشتار یکم: مشاوره و داوری در قانون حمایت خانواده
۲۶۰	۱. مشاوره در قانون حمایت خانواده
۲۶۰	الف) اهداف و ساختار مرکز مشاوره
۲۶۱	ب) صلاحیت ها و کارکردهای مرکز مشاوره
۲۶۱	یکم: کارکرد اصلاحی
۲۶۲	دوم: کارکرد کارشناسی
۲۶۳	۱. داوری در قانون حمایت خانواده
۲۶۳	الف) پیشینه حقوقی داوری در دعاوی خانواده
۲۶۳	یکم: داوری پیش از انقلاب اسلامی
۲۶۴	دوم: داوری پس از انقلاب اسلامی
۲۶۵	ب) مبانی داوری در اسلام و نظام حقوقی ایران
۲۶۵	یکم: اهمیت و آثار داوری در اسلام
۲۶۸	دوم: ضرورت داوری در سیاست تقنینی ایران

۲۶۹.....	ج) شرایط و وظایف داوران در قانون حمایت خانواده
۲۶۹.....	یکم: شرایط داوران
۲۷۰.....	دوم: وظایف داوران
۲۷۰.....	نوشتار دوم: طرح‌های تقویت مراکز داورى و مشاوره خانواده
۲۷۰.....	۱. طرح داورى سازمانى
۲۷۱.....	الف) ضرورت داورى سازمانى
۲۷۱.....	یکم: ناکارآمدى داورى فردى در دادگاه خانواده
۲۷۲.....	دوم: لزوم تمرکزگرایی و حذف نهادهای موازی
۲۷۳.....	ب) ساختار سازمان داورى
۲۷۳.....	یکم: اعضاى ثابت سازمان داورى
۲۷۳.....	دوم: اعضاى متغیر سازمان داورى
۲۷۴.....	ج) ظرفیت‌های سازمان داورى
۲۷۴.....	یکم: ظرفیت کارشناسى
۲۷۴.....	دوم: ظرفیت اصلاحى
۲۷۵.....	۲. طرح داورى قراردادى
۲۷۵.....	الف) مبانی داورى قراردادى
۲۷۵.....	یکم: مشکلات فقهى-حقوقى داورى قانونى
۲۷۷.....	دوم: الزام‌آورى شرط داورى در فقه اسلامى
۲۷۸.....	ب) انواع قرارداد داورى
۲۷۸.....	یکم: قراردادى ضمنى داورى
۲۷۸.....	دوم: قرارداد مستقل داورى
۲۷۹.....	ج) موضوع قرارداد داورى
۲۷۹.....	یکم: دعوای طلاق
۲۷۹.....	دوم: اختلافات خانوادگى
۲۷۹.....	د) بررسى صلاحیت مراجع قضایى در رسیدگى به موضوع قرارداد داورى
۲۷۹.....	یکم: مراجعه یک‌جانبه به محاکم قضایى
۲۸۰.....	دوم: مراجعه دوجانبه به محاکم قضایى
۲۸۱.....	نتیجه و پیشنهادهای کاربردی

منابع

۲۸۷.....	الف) فارسى
۲۹۰.....	ب) عربى
۲۹۶.....	ج) انگلیسى
۲۹۶.....	د) مقالات
۲۹۷.....	ه) جراید

۲۹۷.....(و) منابع اینترنتی.....

نمایه‌ها

۲۹۹.....نمایه آیات.....

۳۰۱.....نمایه روایات.....

۳۰۶.....نمایه اصطلاحات.....

مقدمه

۱. موضوع و اهمیت تحقیق

زوجیت و خانواده در اسلام از جایگاه ارزشی و کارویژه‌های ممتازی برخوردار است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز خانواده را «واحد بنیادین جامعه» شمرده و در اصل دهم بر ضرورت تسهیل تشکیل خانواده، حفظ قداست و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی تأکید کرده است. بر این اساس، انتظار می‌رود خانواده در جامعه ایرانی از استحکام مطلوب برخوردار و از آسیب‌ها مصون باشد. متأسفانه چنین نیست و خانواده در جامعه ایران وضعیت مناسبی ندارد. مستند به آمارهای مراکز رسمی کشور، میلیون‌ها جوان ایرانی در سن تجرد به سر می‌برند و از ازدواج هراس دارند. همچنین، نرخ طلاق در سال‌های اخیر رو به فزونی است و در سال ۱۳۹۷، نسبت آمار طلاق به ازدواج در کل کشور از ۳۰ درصد فراتر رفته است. در استان تهران، آمار مربوط به آن از ۴۵ درصد فراتر رفته است. سستی بنیان خانواده در ایران باعث مشکلات و مسائل فراوانی شده است که در جای خود تشریح خواهد شد. بی‌شک، عامل اصلی وضعیت کنونی هجمه فرهنگی غرب است؛ همان‌طور که رهبری معظم انقلاب اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی فرموده‌اند: «تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شما جوان‌هاست».^۱

۱. مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

براساس استانداردهای دینی و ملی، اوضاع کنونی خانواده به هیچ وجه مطلوب نیست. به همین دلیل، درباره ضرورت مقابله با مشکلات خانواده در کشور میان مقامات سیاسی، علمای دین و کارشناسان مختلف اتفاق نظر وجود دارد. با وجود این، درباره راه حل ها و نحوه حل مشکلات خانواده بحث و گفت وگوهای فراوانی وجود دارد. از اسناد بالادستی از جمله نقشه مهندسی فرهنگی کشور چنین برمی آید که حاکمیت قصد دارد در عرصه های مختلف فرهنگی از جمله خانواده حضور حداکثری داشته باشد. با توجه به هجمه بی امان دشمن به فرهنگ اسلامی- ایرانی و تلاش شبانه روزی آنها برای تضعیف بنیان خانواده، عدم مداخله دولت در امور فرهنگی و در حمایت از خانواده، درحقیقت بی پناه ساختن جامعه، مردم و خانواده ها در این مواجهه سرنوشت ساز است. بنابراین، حکومت در قبال فرهنگ جامعه و خانواده مسئول است و باید از آن صیانت کند. با وجود این، باید توجه کرد مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن و صیانت از خانواده نیازمند طرحی جامع، متمرکز و فراگیر و نیز مجریانی قوی، پراگیزه، بانشاط و باتجربه است. اینک مسئله این است که طرح جامع حمایت از خانواده چیست و چگونه می توان از مشکلات خانواده پیشگیری کرد یا بر مشکلات فعلی خانواده فائق آمد.

صاحب نظران می کوشند با استفاده از ظرفیت دانش و تخصص خود، برای مدیریت مشکلات خانواده طرح و برنامه ارائه کنند. فقه و حقوق نیز از ظرفیت های بسیاری برای مدیریت مشکلات خانواده برخوردار است. پژوهش کنونی درصدد است با استفاده از منابع اسلامی و حقوق عمومی ج.ا. ایران، برنامه ای جامع و نظام مند برای حمایت از خانواده طراحی کند.

۲. پیشینه تحقیق

طراحی نظام جامع حمایت خانواده فاقد پیشینه در فقه اسلامی و حقوق خانواده ج.ا. ایران است. این امر دلایلی دارد؛ از جمله فقه موجود مسئله محور است و احکام هر یک از مسائل را به صورت جزئی از ادله نقلی یا عقلی استنباط می کند. از سوی دیگر، فقه اسلامی به احکام خانواده صرفاً از منظر روابط خصوصی همسران و والدین و فرزندان توجه کرده و از بعد حاکمیتی آن غافل مانده است. مروری بر ابواب خانواده در فقه اسلامی نشان می دهد احکام

مربوط به حقوق خصوصی خانواده با همه جزئیاتش به تفصیل بررسی شده است؛ ولی از مسائل حقوق عمومی خانواده و مسئولیت‌های حاکمیت خبری نیست.

در حقوق داخلی جمهوری اسلامی ایران، طرح‌های تقنینی گوناگونی برای ساماندهی مشکلات خانواده تا کنون به تصویب رسیده است؛ مانند قانون تسهیل ازدواج جوانان، واحد امداد و ارشاد در محاکم خانواده، داوری یا حکمیت در دعاوی طلاق و مراکز مشاوره در دادگاه‌های خانواده. هرچند بعضی از این قوانین هیچ‌گاه به درستی اجرا نشد، هر کدام از آنها به منظور حل پاره‌ای از مشکلات خانواده طراحی شده است. بنابراین، طرح جامع و منسجمی در حقوق عمومی ج.ا. ایران برای ساماندهی مشکلات خانواده وجود ندارد.

۳. هدف و کاربردهای تحقیق

همان‌طور که اشاره شد، طرح‌های متعددی برای ساماندهی مشکلات خانواده تا کنون به تصویب رسیده و بعضی از آنها در حال اجراست؛ لکن چندان مؤثر نبوده و آسیب‌های خانواده همچنان رو به تزاید است. هدف اصلی پژوهش کنونی شناسایی دقیق مشکلات خانواده و علت‌یابی آنها و سپس طراحی یک نظام جامع یا یک بسته حمایتی کامل با استفاده از منابع اسلامی و حقوق عمومی ایران برای ساماندهی مشکلات خانواده است. مخاطب اصلی مباحث پژوهش کنونی، حاکمیت اعم از دستگاه‌های تقنینی، اجرایی و قضایی کشور است. بنابراین، ادبیات این پژوهش در حوزه حقوق عمومی خانواده جای می‌گیرد. به همین دلیل، پژوهش کنونی ادبیات نوینی را در حوزه حقوق عمومی خانواده تولید می‌کند و امید است مرجعی برای دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه برای مقاصد آموزشی و پژوهشی باشد.

۴. روش تحقیق

روش تحقیق کنونی فقهی-حقوقی است. بنابراین، تحلیل‌ها و راه‌حل‌های آن مستند به منابع فقه اسلامی و حقوق داخلی جمهوری اسلامی ایران است. با این حال، فقه و حقوق در مرحله موضوع‌شناسی و مسئله‌یابی، از دانش‌های دیگر بی‌نیاز نیست. پژوهشگر فقه و حقوق برای شناسایی اختلال‌های فردی یا آسیب‌های اجتماعی سست‌کننده بنیان خانواده به یافته‌های دانش‌های دیگر به‌ویژه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی نیامند است. از این رو، پژوهش کنونی با

بهره‌گیری از اطلاعات و تجربیات علوم مرتبط، می‌کوشد با نگاهی نسبتاً فراگیر، آسیب‌های خانواده را احصا و طبقه‌بندی و سپس برای ساماندهی آنها طرح‌های حقوقی قابل اجرا تدوین کند.

۵. سؤال اصلی و پرسش‌های فرعی تحقیق

پرسش اصلی تحقیق چنین است: منشأهای کلی مشکلات خانواده و راهبردهای حمایتی در حقوق عمومی ایران چیست؟ این پرسش کلی، به پرسش‌های جزئی متعددی تجزیه می‌شود؛ از جمله:

۱. مبانی حمایت خانواده در اسلام و جمهوری اسلامی ایران چیست؟
۲. مشکلات خانواده در جامعه ایرانی چیست؟
۳. منشأهای مشکلات خانواده چیست و مصادیق آن کدام است؟
۴. سیاست‌های کلی جمهوری اسلامی ایران در حمایت از خانواده چیست؟
۵. مبانی فقهی سیاست‌های کلی خانواده چیست؟
۶. مسئولیت دولت در آموزش خانواده و همچنین اقتصاد، سلامت، و امنیت خانواده چیست؟
۷. روش‌های غیرقضایی حل و فصل دعاوی خانواده کدام است؟

۶. فرضیه تحقیق

فرضیه تحقیق آن است که عمده مشکلات خانواده در طبقه‌بندی‌ای منسجم و منطقی به سه عامل «نادانی»، «ناتوانی» و «نافرمانی» بازمی‌گردد. ندانستن، نتوانستن و نخواستن مناشی مشکلات یا آسیب‌های خانواده به شمار می‌آیند و تقریباً همه مشکلات یا آسیب‌های مهم خانواده در این تقسیم کلی جای می‌گیرند. با توجه به ماهیت و سنخ عوامل فوق، سه راهبرد کلان «آموزش و مهارت‌افزایی»، «حمایت و توان‌افزایی» و «مشاوره و داوری» بسته حمایتی جامع حقوق عمومی برای تحکیم خانواده است.

۷. نوآوری‌های تحقیق

طرح کنونی از نوآوری‌ها و امتیازاتی برخوردار است. منظومه‌نگری به مشکلات خانواده و نیز منظومه‌نگری به راه‌های برون‌رفت از مشکلات خانواده یکی از امتیازات طرح کنونی است. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، در ادبیات فقهی-حقوقی موجود، طرح جامعی برای ساماندهی مشکلات خانواده مشاهده نشده و طرح کنونی بدیع است. همچنین، توسعه ادبیات فقه خانواده از حقوق خصوصی به حقوق عمومی و تبیین مسئولیت‌های دولت در قبال خانواده اقدام ابتکاری دیگری است که در این طرح صورت می‌گیرد.

۸. ساختار تحقیق

نوشتار کنونی در سه بخش کلی «مبادی و مبانی»، «آسیب‌شناسی و منظومه آسیب‌های خانواده» و «طرح جامع آسیب‌زدایی از خانواده» سامان می‌یابد. موضوع مباحث بخش یکم، مفهوم‌شناسی، مبانی حمایت خانواده، نابسامانی خانواده در جامعه ایرانی و نارسایی سیاست‌های کلی خانواده در ایران است. در بخش دوم، به منظور آسیب‌شناسی خانواده، منشأهای اصلی مشکلات خانواده و نیز منظومه مشکلات خانوادگی تشریح خواهد شد. در بخش سوم، طرح‌های متعدد حقوقی، برای آسیب‌زدایی از خانواده در رویکردی سیستمی و نظام‌مند معرفی خواهد شد.

بخش یکم

مبادی و مبانی طراحی نظام جامع حمایت از خانواده

در بخش نخست نوشتار، مباحث بنیادین و زیرساختی پژوهش بررسی خواهد شد. در این قسمت، ابتدا مفاهیم کلیدی پژوهش تبیین می‌شود؛ سپس به ترتیب مبانی خانواده در اسلام و نظام حقوقی ایران، نابسامانی خانواده در جامعه ایرانی و نارسایی سیاست‌ها و نظام سیاست‌گذاری خانواده در ایران تشریح می‌شود.

فصل یکم

مفاهیم کلیدی

بحث و بررسی حمایت از خانواده و راهکارهای آن اقتضا دارد نخست مفاهیم کلیدی و مرتبط با موضوع پژوهش تبیین شود. با توجه به عنوان و هدف تحقیق، «طراحی»، «نظام»، «جامع»، «حمایت»، «حقوق» و «خانواده» اصطلاح‌های اصلی و کلیدی پژوهش کنونی هستند که در این قسمت مفاهیم هر یک تبیین خواهد شد.

نوشتار یکم: طراحی نظام جامع

به منظور تعریف اصطلاح ترکیبی «طراحی نظام جامع حمایت»، نخست باید اجزای آن یعنی واژه‌های «طراحی»، «نظام»، «جامع» و «حمایت» تعریف شود. طراحی به چه معنی است و چه تفاوتی با برنامه‌ریزی دارد؟ مقصود از نظام و نظام جامع حمایتی چیست؟ پاسخ این پرسش‌های مهم را در ادامه بیان خواهیم کرد.

۱. طرح و طراحی

الف) معنی‌شناسی لغوی «طراحی»

واژه «طراحی»^۱ در فارسی به نقشه‌کشی، برنامه‌ریزی، مدل‌سازی و نمودارسازی ترجمه و شناسانده می‌شود. طراحی، همان برنامه‌ریزی (Planning)^۲ در علم مدیریت

1. Design.

۲. بعضی میان طراحی و برنامه‌ریزی تفاوت قایل شده و گفته‌اند: طراحی برای سیستم‌های پیچیده و برنامه‌ریزی برای سیستم‌های فاقد پیچیدگی به کار می‌رود؛ به‌طور مثال، برای قرار ملاقات یا برگزاری جشن

است^۱ و برای تعریف آن می‌توانیم به تعریف برنامه‌ریزی مراجعه کنیم. در تعریف برنامه‌ریزی گفته‌اند: «برنامه‌ریزی فرایندی است که طی آن مدیران اهداف را تعیین می‌کنند، آینده را پیش‌بینی می‌نمایند و مسیر فعالیت‌های طراحی شده برای به دست آوردن آن اهداف را نشان می‌دهند»^۲. نیز گفته‌اند: «برنامه‌ریزی یعنی تعیین اهداف درست و سپس انتخاب روش و وسیله مناسب برای به دست آوردن اهداف»^۳. بنابراین، به‌طور خلاصه می‌توانیم طراحی یا برنامه‌ریزی را «هدف‌گذاری» و «روش‌شناسی» برای نیل به اهداف تعریف کنیم.

با توجه به تعریف مزبور، مقصود ما از «طراحی نظام جامع حمایت خانواده» روشن می‌شود. طراحی نظام جامع حمایت خانواده به معنی تعیین هدف یا اهداف و سپس شناسایی روش‌های نیل به اهداف مورد نظر است.

طرح می‌تواند تک‌بعدی یا جامع باشد. طرح‌های تک‌بعدی بر مسئله خاصی متمرکز می‌شود؛ مثل اینکه کسی بخواهد برای ارتقای سطح رضایت از زناشویی راه‌حل بدهد. اما طرح جامع، کلی و فراگیر است و همه مسائل مرتبط با سیستم را هدف‌گذاری می‌کند. این پژوهش می‌کوشد از طریق استقرای همه آسیب‌های خانواده، سازوکار شامل و فراگیری را برای پیشگیری یا رفع آسیب‌های آن طراحی کند. به همین دلیل از آن به «طراحی نظام جامع» تعبیر شده است.

و مهمانی معمولی از برنامه‌ریزی استفاده می‌کنیم؛ درحالی‌که برای یک سیستم اجتماعی یا بنای بزرگ تجاری از واژه طراحی استفاده می‌شود. طرح معماری در اختیار پیمانکار قرار می‌گیرد تا برای عملیاتی کردن آن برنامه‌ریزی کند (فرشاد ضیغمی، <http://www.zeyghami.com>، ۲۰۱۸/۰۶/۰۵، تاریخ مراجعه: ۱۳۹۸/۲/۲۶). با توجه به تفاوت طراحی و برنامه‌ریزی، واژه طراحی برای بیان مقصود ما مناسب‌تر است؛ زیرا مشکلات خانواده بسیار پیچیده است و لایه‌های بسیاری دارد و مقابله با آنها نیازمند طراحی دقیق است.

۱. مدیریت به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها اطلاق می‌شود که شامل برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، سازماندهی، رهبری و کنترل منابع سازمان با هدف نیل به اهداف به صورت کارا و اثربخش است (ر.ک: عباس شفیعی، رهبری و تحول سازمانی در اسلام، ص ۹-۱۰).

۲. علی‌آقا پیروز و همکاران، مدیریت در اسلام، ص ۲۱.

۳. همان.

ب) نسبت طراحی با «سیاست‌های کلی» و «راهبردهای کلی» در ادبیات حقوقی ایران یکم: نسبت طراحی با سیاست‌های کلی

در تعریف طراحی گفتیم طراحی همان برنامه‌ریزی در مدیریت است و برنامه‌ریزی شامل «هدف‌گذاری» و «روش‌شناسی» تحقق اهداف معین است. با توجه به این تعریف، طراحی با «سیاست‌گذاری»^۱ در نظام حقوقی ایران رابطه مشخصی دارد. مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست‌های کلی را به «طراحی نظام براساس آرمان‌ها و اهداف» تعریف کرده است.^۲ مطابق این تعریف، نظام ج.ا. ایران اهداف و آرمان‌هایی دارد و برای تحقق آنها طراحی لازم صورت می‌گیرد. بنابراین، سیاست‌های کلی حلقه وصل میان آرمان‌ها و برنامه‌های اجرایی است. از این تعریف معلوم می‌شود سیاست‌گذاری اخص از طراحی یا برنامه‌ریزی است و در حقیقت ناظر به جزء دوم آن یعنی تعیین روش‌های نیل به اهداف است.

دوم: نسبت طراحی با راهبردهای کلی

در ادبیات حقوقی ایران، گاهی به جای اصطلاح «سیاست‌های کلی» از اصطلاح «راهبردهای کلی» استفاده می‌شود. «راهبرد» کلمه‌ای فارسی و به معنی خط راهنما یا «خط مشی» است که گاهی از آن به استراتژی^۳ تعبیر می‌شود. استراتژی اصطلاحی نظامی است و مقصود از آن فن راهبرد سپاه است؛ ولی به تدریج در مفهوم و کاربرد آن در مدیریت و نیز در امور اقتصادی، فرهنگی، حقوقی و سیاسی توسعه داده شد. اصطلاح «راهبرد» در ادبیات حقوقی ما در معنی راهکارهای کلی نیل به اهداف و آرمان‌ها به کار رفته و با اصطلاح سیاست‌های کلی قرابت معنایی دارد. شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه هفتصدوسی و یکم مورخ ۱۳۹۱/۱۲/۱۵ «نقشه مهندسی فرهنگی کشور» را به تصویب نهایی رسانید. این سند اهداف، اولویت‌ها، راهبردها و اقدامات فرهنگی کشور را ترسیم کرده و درباره «راهبردهای فرهنگی» می‌گوید:

۱. اصطلاح «سیاست کلی» در اصل یکصدودهم قانون اساسی به کار رفته است. مطابق بند نخست این اصل، «تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام» با مقام رهبری است. بند دوم همین اصل نیز «نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام» را بر عهده مقام رهبری قرار داده است.

۲. دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، تشخیص مصلحت، اداره کل ارتباطات دبیرخانه مجمع، ص ۹۹.
3. Strategy.

«راهبردهای فرهنگی تعیین‌کننده مسیر و طریقی است که متناسب با فرصت‌ها و تهدیدها، قوت‌ها و ضعف‌های محیطی برای نیل به اهداف فرهنگی در دو سطح کلان و ملی طراحی و تدوین می‌شوند». همان‌طور که مشاهده می‌شود، این تعریف از راهبرد بر تعریف سیاست‌های کلی منطبق است. این سند سپس راهبرد کلان سوم را به «تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و ایمن‌سازی خانواده» اختصاص داده و الزامات حقوقی متعددی برای تحقق آن پیش‌بینی کرده است. در تصویب‌نامه اهداف و اصول تشکیل خانواده و سیاست‌های تحکیم و تعالی آن (مصوب ۱۳۸۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی) نیز راهبرد در معنای مذکور به کار رفته است. توضیح مذکور درباره معنا و مفهوم اصطلاح راهبرد نشان می‌دهد این اصطلاح نیز اخص از مفهوم طراحی یا برنامه‌ریزی است و ناظر به جزء دوم آن یعنی روش‌شناسی تحقق اهداف و آرمان‌های نظام حقوقی است.

۲. نظام جامع

برای روشن شدن مقصود ما از «نظام جامع حمایت خانواده» لازم است نخست مفهوم اصطلاح نظام و نظام‌وارگی را تبیین کرد.

الف) تعریف نظام و نظام‌وارگی

مقصود از نظام همان سیستم است. نظریه نظام‌ها یا تئوری سیستمی^۱ سازمان را به منزله کل منسجم و نظام‌یافته‌ای در نظر می‌گیرد که اجزای آن با یکدیگر اتحاد شبکه‌ای دارند. در مجموعه نظام‌مند، هر جزء وظیفه تعریف‌شده‌ای را دنبال می‌کند و مانند حلقه‌های زنجیر به قبل و بعد خود مرتبط است. به همین دلیل، جابه‌جایی هر جزء یا تغییر و تعویض نامتناسب آن در هدف مجموعه یا سیستم اختلال ایجاد می‌کند. اجزای مجموعه نظام‌مند، متفاوت و در عین حال متناسب و متعادل هستند. بنابراین، مجموعه‌ای که اجزای آن بدون هدف مشخص و ارتباط متقابل گردآوری شده باشد، نظام شمرده نمی‌شود. نظام‌ها به خرد^۲ و کلان^۳ تقسیم می‌شوند و

1. Systems theory.

2. Sub system.

3. Macro system.